

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM

LA MAI THI GIA

**MOTIF TRONG NGHIÊN CỨU
TRUYỆN KỂ DÂN GIAN:
LÝ THUYẾT VÀ ỨNG DỤNG**

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM
LA MAI THI GIA
(Nghiên cứu)

MOTIF TRONG NGHIÊN CỨU
TRUYỆN KỂ DÂN GIAN:
LÝ THUYẾT VÀ ỨNG DỤNG

1. GS. TS. NGUYỄN VĂN HƯNG Ủy viên
2. TS. NGUYỄN VĂN HƯNG Ủy viên
3. GS. TS. NGUYỄN VĂN HƯNG Ủy viên
4. Nhà văn ĐOÀN THANH NHO Ủy viên
5. TS. ĐOÀN THANH NHO Ủy viên
6. TS. TRẦN HỮU SƠN Ủy viên
7. Ông NGUYỄN KIỂM Ủy viên
8. Nhà giáo NGUYỄN NGỌC QUANG Ủy viên
9. TS. VŨ CÔNG HỢI Ủy viên
10. Ông TRƯƠNG THANH HÙNG Ủy viên

GIÁM ĐỐC VĂN PHÒNG DỰ ÁN

TS. ĐOÀN THANH NHO

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

LỜI GIỚI THIỆU

Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam (VNDGVN) là một tổ chức chính trị xã hội nghề nghiệp, nằm trong khối Liên hiệp các Hội Văn học nghệ thuật Việt Nam.

Quyết định số 82/NV, ngày 01/03/1967 của Bộ Nội vụ thay mặt Chính phủ đã cho phép Hội Văn nghệ dân gian thành lập và hoạt động trên phạm vi toàn quốc và có mối liên hệ nghề nghiệp với các tổ chức khác ở trong nước và nước ngoài.

Tôn chỉ mục đích của Hội là **“Sưu tầm, nghiên cứu, phổ biến và truyền dạy vốn văn hóa - văn nghệ dân gian các tộc người Việt Nam”**. Trên cơ sở thành quả của các công việc trên, Hội là một trong những đội quân chủ lực góp phần bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa - văn nghệ mang đậm bản sắc dân tộc đã được ông cha ta sáng tạo và giữ gìn trong suốt mấy nghìn năm của lịch sử dân tộc.

Những giá trị sáng tạo đó thể hiện mối quan hệ của các tộc người Việt Nam với thiên nhiên thông qua các tri thức sản xuất nông nghiệp; với xã hội thông qua phong tục tập quán, hội xuân; với nhân sinh quan thông qua các nghi lễ vòng đời người; với vũ trụ và thế giới tự nhiên đã được siêu nhiên hóa thông qua các loại hình tín ngưỡng tôn giáo; với lý tưởng thẩm mỹ thông qua các sáng tạo văn học nghệ

thuật. Ở mỗi tộc người Việt Nam, những lĩnh vực và hình thái văn hóa – văn nghệ này lại được thể hiện trong một sắc thái riêng. Chính kho tàng văn hóa đa dạng đó là nội dung, là đối tượng hoạt động của hội viên Hội VNDGVN.

Sau gần 50 năm hoạt động, được sự lãnh đạo của Đảng và sự chăm sóc của Nhà nước, Hội VNDGVN đã lớn mạnh với trên 1.200 hội viên. Số công trình do hội viên của Hội đã hoàn thành lên đến 5.000 công trình, hiện đang được lưu giữ và bảo vệ tại Văn phòng Hội.

Được sự quan tâm của Ban Bí thư và Thủ tướng Chính phủ, Dự án “**Công bố và phổ biến tài sản văn hóa-văn nghệ dân gian các dân tộc Việt Nam**” đã được phê duyệt. Trong giai đoạn I (2008-2012), Dự án đã xuất bản 1.000 công trình, tác phẩm văn hóa - văn nghệ dân gian các dân tộc; Giai đoạn II (2013-2017) Dự án sẽ tiếp tục công bố thêm 1.500 công trình nữa.

Hy vọng, các xuất bản phẩm của Dự án sẽ cung cấp cho bạn đọc trong và ngoài nước một bộ sách mang tính chất bách khoa thư về các sắc màu văn hóa của các tộc người Việt Nam, phục vụ thiết thực vào việc tra cứu, mở rộng hiểu biết của bạn đọc về truyền thống văn hóa giàu có và độc đáo đó; góp phần xây dựng nền “văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”.

Trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, Dự án mong nhận được ý kiến chỉ bảo kịp thời của bạn đọc gần xa.

Xin chân thành cảm ơn!

Trưởng Ban Chỉ đạo thực hiện Dự án

GS.TSKH. Tô Ngọc Thanh

MỤC LỤC

LỜI CẢM ƠN.....	9
LỜI NÓI ĐẦU	11
I. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI	11
II. LỊCH SỬ NGHIÊN CỨU VẤN ĐỀ	16
III. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHẠM VI NGHIÊN CỨU....	28
IV. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	30
V. ĐÓNG GÓP CỦA CHUYÊN LUẬN.....	31
VI. KẾT CẤU CHUYÊN LUẬN	32
CHƯƠNG 1: MOTIF TRONG LÝ THUYẾT CỦA MỘT SỐ TRƯỜNG PHÁI NGHIÊN CỨU VĂN HỌC DÂN GIAN TRÊN THẾ GIỚI.....	35
I. MOTIF TRONG LÝ THUYẾT CỦA TRƯỜNG PHÁI PHÀN LAN	35

1. Từ những lý thuyết tiền đề đến lý thuyết của trường phái Phần Lan35

2. Phương pháp địa lý - lịch sử từ trường phái Phần Lan đến Stith Thompson53

II. MOTIF TRONG LÝ THUYẾT CỦA TRƯỜNG PHÁI THI PHÁP LỊCH SỬ63

1. Từ các lý thuyết tiền đề đến lý thuyết thi pháp lịch sử 63

2. Trường phái thi pháp lịch sử69

II. MOTIF TRONG LÝ THUYẾT CỦA TRƯỜNG PHÁI THI PHÁP CẤU TRÚC85

1. Hình thái học truyện cổ tích thần kỳ và lý thuyết cấu trúc - chức năng85

2. Sự khác nhau giữa hai đơn vị motif và chức năng theo lý thuyết cấu trúc - chức năng96

3. Từ trường phái thi pháp cấu trúc đến thuyết nhị nguyên về motif 101

III. MOTIF TRONG LÝ THUYẾT CỦA TRƯỜNG PHÁI PHÂN TÂM HỌC 113

1. Trường phái phân tâm học	113
2. Cổ mẫu huyền thoại và motif trong văn học dân gian.....	118

CHƯƠNG 2: MỘT SỐ BÌNH DIỆN NGHIÊN CỨU MOTIF TRUYỆN KỂ DÂN GIAN

127

I. NGHIÊN CỨU MOTIF TRÊN BÌNH DIỆN CẤU TẠO

128

II. NGHIÊN CỨU MOTIF TRÊN BÌNH DIỆN NGUỒN GỐC VÀ BIẾN ĐỔI LỊCH SỬ

142

1. Bình diện nguồn gốc lịch sử	146
2. Bình diện biến đổi lịch sử	165

III. NGHIÊN CỨU MOTIF TRÊN BÌNH DIỆN MỐI QUAN HỆ GIỮA MOTIF VÀ CỐT TRUYỆN

178

1. Motif như là những thành phần kết hợp với nhau tạo nên cốt truyện.....	178
---	-----

2. Cốt truyện được hình thành bởi sự kết hợp giữa hai đơn vị motif và chức năng	192
---	-----

3. Motif như là hạt nhân đầu tiên có thể tiến hóa thành cốt truyện	204
--	-----

CHƯƠNG 3: NGHIÊN CỨU MOTIF TÁI SINH TRONG TRUYỆN CỔ TÍCH VIỆT NAM THEO PHƯƠNG PHÁP PHÂN TÍCH CẤU TRÚC CHỨC NĂNG VÀ NGUỒN GỐC LỊCH SỬ219

I. VỀ CÁC KHÁI NIỆM219

1. Motif tái sinh trong truyện cổ tích Việt Nam219

2. Phương pháp phân tích cấu trúc chức năng và phương pháp phân tích nguồn gốc lịch sử221

II. NGHIÊN CỨU MOTIF TÁI SINH TRONG TRUYỆN CỔ TÍCH VIỆT NAM THEO PHƯƠNG PHÁP PHÂN TÍCH CẤU TRÚC CHỨC NĂNG223

1. Đối thủ gây tai họa hay thiệt hại cho một người trong gia đình (Việc làm hại - A).....224

2. Nhân vật chính bị truy nã (Sự truy nã - Pr).....227

3. Nhân vật chính thoát khỏi sự truy nã (Sự thoát khỏi - Sp).....231

4. Nhân vật chính được nhận ra (Sự nhận ra - Y) ...234

5. Nhân vật chính mang diện mạo mới (Sự chuyển - T).....237

**III. NGHIÊN CỨU MOTIF TÁI SINH TRONG
TRUYỆN CỔ TÍCH VIỆT NAM THEO PHƯƠNG PHÁP
PHÂN TÍCH NGUỒN GỐC LỊCH SỬ.....243**

1. Tái sinh trong tín ngưỡng thờ nước của dân gian 244

2. Tái sinh trong tín ngưỡng thờ Cây của dân gian. 256

3. Tái sinh trong thuyết luân hồi của Phật giáo..... 267

4. Tái sinh trong nghi lễ trưởng thành 281

KẾT LUẬN..... 307

TÀI LIỆU THAM KHẢO 311

PHỤ LỤC..... 329

TÀI LIỆU THAM KHẢO PHẢN PHỤ LỤC..... 389

SUMMARY 393

**MOTIF TRONG NGHIÊN CỨU TRUYỆN KÊ DÂN GIAN:
LÝ THUYẾT VÀ ỨNG DỤNG**
LA MAI THI GIA

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

65 Nguyễn Du - Hà Nội

Tel & Fax: 04.38222135

E-mail: nxbhoinhavan@yahoo.com.vn

<http://nxbhoinhavan.com>

Chi nhánh miền Nam

371/16 Hai Bà Trưng-Q3-TP. HCM

Tel & Fax: 08.38297915

Email: nxbhvn.saigon@gmail.com

Chi nhánh miền Trung và Tây Nguyên

42-Trần Phú-thành phố Đà Nẵng

Tel: 0511.3849516

Email: nxbhvn.mientrungtaynguyen@gmail.com

Chi nhánh miền Tây Nam Bộ

314C - Hoàng Lam - thành phố Bến Tre

Tel: 075.3812736 – 016.998.083.86

Email: nxbhvn.mekong@gmail.com

Chịu trách nhiệm xuất bản:

PHẠM TRUNG ĐÌNH

Chịu trách nhiệm nội dung:

TRẦN QUANG QUÝ

Biên tập:

TẠ VIẾT ĐĂNG

Sửa bản in:

NGUYỄN THỊ THÙY

Chế bản:

CTY TNHH ĐT & SX PHÚ SƠN

Trình bày bìa:

CTY TNHH ĐT & SX PHÚ SƠN

Đối tác liên kết:

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM

In 2000 cuốn, khổ 14,5x20,5cm Tại Công ty TNHH sản xuất - Thương mại Hưng Hà. Địa chỉ: Số 9 Tập thể Điện tử Sao Mai, Phường Nghĩa Đô, Quận Cầu Giấy, TP. Hà Nội

Số đăng ký xuất bản: 2729-2016/CXBIPH/15-82/HNV

Quyết định xuất bản số: 1161/QĐ-NXBHNV ngày 23/08/2016

Mã số sách tiêu chuẩn quốc tế - ISBN: 978-604-53-6935-7

In xong và nộp lưu chiểu năm 2016.